

Tor Bjørklund i samarbeid med Axel Fjeldavli

Norske partier og velgere. Valgresultatenes historiske røtter

Cappelen Damm Akademisk, Oslo, 2023, 359 s.

Ola Innset

Postdoktor, Handelshøyskolen BI, Institutt for rettsvitenskap og styring

Ph.d. 2017

ola.innset@bi.no

Statsviteren og valgforskeren Tor Bjørklund gikk bort i august i fjor, bare noen måneder etter utgivelsen av denne boka. Om ikke kronen på verket, så er i hvert fall denne publikasjonen en meget god oppsummering av og inngang til hans livsverk. Boka er skrevet «i samarbeid» med Bjørklunds tidligere masterstudent Axel Fjeldavli. Det opplyses i forordet at sistnevnte har bidratt med å lage bokas mange figurer, med å lese og kommentere bokas helhet og med selvstendige bidrag til kapitlene om Høyre og om sammenhengen mellom sosial bakgrunn og partivalg. Boka har altså både tematiske kapitler, sju i tallet, og ett kapittel om hvert av de ti partiene Bjørklund har inkludert. Kapitlene «Partiene slår rot, nasjonalt og lokalt» og det nevnte «Sosial bakgrunn, partivalg og skillelinjer» kommer forut for de ti kapitlene om enkeltpartier. De fungerer dermed som en slags introduksjon til henholdsvis partier som historisk fenomen i Norge, og til ulike statsvitenskapelige teorier om partipreferanser, med spesiell vekt på teorien til Seymour Lipset og Stein Rokkan.¹

Utvalget av partier som så er tilgodesett med hvert sitt kapittel, organisert kronologisk etter stiftelsesdatoene, er styrt av at partiene må ha vært representert på Stortinget i minst to perioder og hatt som mål å være landsomfattende. Det betyr at partidannelser som Kystpartiet og Pasientfokus faller utenfor, mens Rød Valgallianse (RV) blir inkludert til tross for at de kun var representert på Stortinget i én periode. Dette siste har skjedd fordi RV er blitt slått sammen med Rødt, som jo egentlig ikke ble dannet før i 2007, da miljøene fra RV, det gjenværende Arbeidernes Kommunistparti (AKP) og også den lite omtalte, trotskistiske grupperingen Internasjonale Sosialister (IS) gikk sammen om en ny partidannelse. Foruten å løse noen praktiske problemer gir dette Bjørklund mulighet til å skrive noen sider om ml-bevegelsen, slik mange som opplevde den på nært hold, vitterlig har hatt stort behov for å gjøre i årene etterpå.

Partikapitlene presenterer tabeller og figurer over emner som partienes valgresultater over tid; i hvilke enkeltkommuner og regioner partiene tradisjonelt har stått både sterkt og svakt; endringer i hvert partis velgeres oppgitte «andrepreferanse», og enkelte andre

1 Lipset, S., & Rokkan, S. (red.). (1967). *Cleavage structures, party systems and voter alignments*. Free Press.

datapunkter. Disse er hentet fra valgundersøkelser (foretatt siden 1957) og noen ganger også Norsk Monitors verdi- og holdningsundersøkelse (foretatt annethvert år siden 1985). Dette er bokas «empiriske ryggrad», slik det oppgis i innledningen, men den suppleres også med narrative framstillinger av viktige hendelser og konfliktlinjer i de enkelte partienes historiske utviklinger.

De fire siste kapitlene søker så å binde materialet sammen i analyser av henholdsvis «partiblokkenes styrke», sammenhengen mellom tilknytning til offentlig sektor og partivalg, sammenhengen mellom kjønn og partivalg og sammenhengen mellom ulike generasjoner og partivalg. Helt til sist kommer et kapittel med samme navn som bokas undertittel, «Valgresultatenes historiske utvikling», som vel kan ses som en slags konklusjon. Her males det opp et stort bilde av to partiers vekst og fall: Venstre og Arbeiderpartiet. Landets eldste parti Venstre fikk gjennomført sine kampsaker knyttet til både parlamentarisme, uavhengighet og utvidelse av stemmeretten i løpet av sine første trettifem år. Siden forsvant arbeiderne til Arbeiderpartiet (grunnlagt 1887) bøndene til Bondepartiet (senere Senterpartiet, grunnlagt 1920) og kristenfolket til Kristelig Folkeparti (grunnlagt 1933). Dermed snakker vi mer om fall fra en høy utgangsposisjon enn vekst for Venstres del. Arbeiderpartiet måtte på sin side først vokse til landets største og viktigste parti, før de kunne begynne å falle. Samtidig har de jo også falt betydelig kortere enn Venstre, som Bjørklund klassifiserer som et mini-parti fra så langt tilbake som partisplittelsene i 1973. Disse var foranlediget av folkeavstemmingen om et mulig norsk medlemskap i det som da het EEC ett år tidligere, og denne skjellsettende begivenheten i norsk politisk historie markerer også starten på slutten for Arbeiderpartiets dominans i Etterkrigs-Norge.

Mot slutten av kapitlet løfter Bjørklund fram den nye partiblokken til venstre for Arbeiderpartiet, inneholdende Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Miljøpartiet de Grønne (MDG) som en ny utvikling som bidrar til å gi Arbeiderpartiet makt samtidig som de stadig krymper. Landets nest eldste parti, Høyre, ble størst ved forrige valg, men i denne historiske framstillingen er de redusert til en motreaksjon mot det meste som er historisk relevant ved norsk politisk historie. Høyre blir i likhet med andre konservative partier ofte forstått som en modererende kraft, men de har først og fremst moderert seg selv.² Bjørklund tydeliggjør likevel at det som nå er landets viktigste parti, har sin bakgrunn i motstand mot henholdsvis parlamentarisme, nasjonal uavhengighet, utvidelse av stemmeretten, og felles velferd, noe som etterlater denne leseren med mange, viktige spørsmål om demokratiets historiske utvikling.

Bokas ambisjon, konstatert i innledningen, er «å bygge bro mellom historie og valgforskning». Dermed kan den «fylle et tomrom» ved å føre sammen partienes historie med tall og trender fra valgforskningen. Dette er et meget fortjenestefullt prosjekt, som kan leses som en oppfordring til historikere om i større grad å benytte disse dataene i sine arbeider. Når det gjelder Bjørklunds egen historieskriving, vil jeg, forutsigbart nok, hevde at det er litt å gå på. Boka sveiper innom såpass mange ulike hendelser, utviklinger og forklaringsmodeller at den sjelden makter å si noe grundig eller viktig om noen av dem. Det virker også noe tilfeldig hva som kommer med om hvert parti. For Rødts del får vi for eksempel en utlegning om «marxismen-leninismen og Mao Zedongs tenkning», og også om ulike ml-eres bidrag i Arbeiderkomiteen mot EEC og dyrtid (AKMED) før dannelsen

2 For en oppdeling i ulike former for konservatisme, se Müller, J.-W. (2006). Comprehending conservatism: A new framework for analysis. *Journal of Political Ideologies*, 11(3), 359–365. For en analyse av konservatismen som aktivistisk snarere enn modererende, se Robin, C. (2011). *The reactionary mind: Conservatism from Edmund Burke to Sarah Palin*. Oxford University Press.

av AKP (m-l) i 1973.³ Samtidig blir for eksempel Fremskrittspartiets kompliserte og interessante kombinasjon av libertarianisme og populisme bare så vidt pirket borti,⁴ og de fleste andre partiers historie begynner den dagen de stiftes. Noen av partiene bakgrunnshistorie behandles riktignok i større grad i de tematiske kapitlene, noe som peker mot en litt rotete oppbygging og en viss grad av repetisjon, noen ganger på setningsnivå.

Et stort spørsmål jeg sitter igjen med etter lesingen av denne boka, er hva den statsvitenskapelige grenen «valgforskning» sitt bidrag til studiet av politikk egentlig er. Ikke dermed antydnet at jeg mener bidraget er lite eller uviktig, men akkurat hva det er, sliter jeg likevel med å få tak på. Kanskje er dette åpenbart for valgforskerne selv, men det er få tilløp til diskusjoner rundt akkurat dette i boka. Valgforskningen foregir å kunne fortelle oss ganske mye om politikk, men det den først og fremst forteller noe om, er jo valgresultater – og det er ikke helt det samme. Likevel er valgresultatene så konkrete og tydelige, at de gir inntrykk av å være en slags fasit. Samtidig gir de jo forsvinnende lite informasjon: det er stort sett antallet stemmer til hvert parti i hver valgkrets vi kan vite noe helt sikkert om. Dermed legges det også svært stor vekt på geografi i denne boka. Man får vite i stor detalj hvilke kommuner og regioner som har vært partienes beste og dårligste over tid, og så videre. Og selv om dette ikke er uinteressant, er det vel neppe det aller mest interessante heller. Likevel får det mest plass rett og slett fordi det er dette det finnes godt tallmateriale på. Dette antyder noe om begrensningene som ligger i en såpass datadreven disiplin: I stedet for å stille de spørsmålene som er viktigst, ender man med å stille de spørsmålene det er enklest å besvare.

De langt mer usikre valgundersøkelsene gir på sin side mer interessant informasjon, men den er også vanskelig å bruke til noe like konkret som valgresultatene. Når det for eksempel «over tid har skjedd en høyredreining blant venstrevelgerne», er det ikke gitt hva dette forteller oss, ettersom disse venstrevelgerne har blitt både flere og færre innenfor det gitte tidsrom og strengt tatt kan være helt andre personer. Garvede statistikere, som de fleste valgforskere jo er, er selvfølgelig bevisst på slike feilkilder, men likevel forblir det noe uforløst over det hele. Kanskje er det uttrykk for en diskrepans mellom de veldig konkrete tallene og hvor lite konkret de egentlig forteller oss om politikken? Betyr for eksempel observasjonen over at partiet Venstre har gått til høyre, og dermed har tiltrukket seg mer høyreorienterte velgere? Eller bør det heller forstås, slik det ofte gjør når disse undersøkelsene rapporteres i mediene, som et signal om at Venstre bør gå mot høyre for å tekkes sine velgere? Eller er det kanskje hele samfunnet som har gått til høyre, og hva kan i så fall valgforskningen fortelle oss om dette? Det antydes faktisk at noe slikt har skjedd de siste tretti årene, men hvorvidt det er partiene som har dratt velgerne i en slik retning, eller motsatt, gjøres det få forsøk på å besvare.

Et åpenbart svar er at det ligger noe utenfor både valgresultater og valgundersøkelser som kan hjelpe oss å finne svar på disse spørsmålene. Det er på mange måter her Bjørklunds «bro» til historiefaget kommer inn i bildet, og derfor nevnes både «globalisering» og «nyliberalisme». Her er det imidlertid først og fremst begreper om «postmaterialisme» og «new politics» og «old politics» som mobiliseres, med referanser som går

3 For ordens skyld kan det opplyses at undertegnede er vara til et kommunestyre for nettopp Rødt, og dermed innehar av en viss *bias* når det gjelder framstillinger av akkurat dette partiets historie.

4 Interesserte lesere kan konsultere Innset, O. (2023). From open borders to “rasisit”. Libertarianism and populism on the Scandinavian periphery (1980–1994). *Journal of Political Ideologies*, 28(3), 373–391.

helt tilbake til 1970-tallet.⁵ Dette gjør at diskusjonen tidvis virker lite oppdatert, men vi får også en frisk analyse av Thomas Pikettys tese fra 2019 om at den moderne venstresiden først og fremst appellerer til utdannede velgere,⁶ applisert på norske forhold. Disse teoriene knyttes sammen med resultater fra valgundersøkelser og meningsmålinger om endringer i hva folk tenker om sin egen klasses tilhørighet, og hvorvidt de tenker på noe slikt i det hele tatt. Dette må antas å være spesielt viktig for å forstå den synkende oppslutningen om det eneste partiet som er oppkalt etter en samfunnsklasse. Kombinasjonen av selvrapportering, endret spørsmålsstilling og vage definisjoner på sosial klasse gjør likevel at diskusjonen nødvendigvis blir uklar.

Boka går altså inn på en lang rekke viktige og interessante forklaringsmodeller fra utenfra valgforskningen, både på problemet ovenfor knyttet til høyredreining, og flere andre som ligger lenger tilbake i tid. Som nevnt blir det imidlertid litt for usystematisk og overflatisk for i hvert fall denne leseren. Boka vil likevel være svært nyttig som et oppslagsverk over valgresultater og trender fra valgforskningen knyttet til de ulike partiene. Ikke minst lykkes den med å føre sammen valgforskning og historie i en slik grad at den løfter fram svært interessante og viktige spørsmål om norsk politisk historie.

5 Inglehart, R. (1976). *The silent revolution*. Princeton University Press; Rokkan, S. (1999). *State formation, nation-building and mass politics in Europe*. Oxford University Press.

6 Piketty, T. (2019). *Capital and ideology*. Belknap Press.